

Koncentrationsläger av kommersiell typ

Jag har fått i uppdrag att framföra ett kollektivt brev från 90 familjer som bor i byar i Vedenodistriktet, byarna Machkety, Tövzeni, Selmentauzen och Chottuni. Några hundra människor har bönfallit mig att medverka till att de snarast flyttas ut ur Tjetjenien. Orsakerna till den bönen är den ständiga svälten, den outhärdliga kylan, avsaknaden av läkare och förbindelser med omvärlden samt brutala straffaktioner utförda av de soldater som från den 18 februari 2001 är inkvarterade i utkanten av byn Chottuni. Först vill ingen tro på familjernas uppgifter.

Jag får höra tiotals hemska berättelser och ser de plågade ansiktena på människor som soldaterna har torterat och pinat på de mest raffinerade sätt. Ibland stannade handen av fasa inför det jag måste anteckna, sätta på pränt i anteckningsboken. Plötsligt upprepas historien, men den här gången är det jag själv som drabbas. Nu är det till mig de ryter: »Stå upp! Framåt!« Och FSB-mannen, en löjtnant som inte är torr bakom öronen ler mot mig – inte mot den som just berättat sin historia för mig – med samma vidriga mun som sina professionella föregångare från 1937, och viskar: »Rebell ... Du kommer från Basajev ... Att skjuta dig är för mildt ... Du blinkar för mycket; det betyder att du ljuger ...«

Första bilden: eltortyr

Rozita från byn Tovzeni rör knappt på läpparna. Hennes blick har stelnat, som om den övervunnit sin naturliga uppgift och riktats inåt någonstans. Rozita har ännu svårt att gå för att benen och njurarna värker. För en månad sedan var Rozita tvungen att gå genom ett filtrationsläger; det är så hon kallar det. Orsaken var att hon hade »härbargerat rebeller«. Det var vad militären skrek till henne.

Rozita är inte ung. Hon har många barn och några barnbarn. Det yngsta, en treårig pojke, har tidigare inte talat ryska, men sedan han fick uppleva hur de släpat hans mormor över golvet skriker han nu ständigt: »Ligg ner! Ner på golvet!«

De hämtade Rozita i gryningen när alla sov. De hade omringat huset

och gav henne ingen möjlighet att göra sig i ordning. Hon kastades ner i ett hål på kasernområdet.

»Knuffade dom dig? Sparkade dom dig?«

»Ja, som dom brukar göra här.«

Där nere på jordgolvet i hålet satt Rozita med benen i kors i tolv dygn. Soldaten som vaktade hålet tyckte trots allt synd om henne på natten och kastade till henne en mattbit.

»Jag lade den under mig. Soldaten var ju en människa«, säger Rozita med darrande läppar.

»Hennes« hål var inte djupt. Kanske 1,20 meter, inte mer. Utan tak, men det var omöjligt att stå rak eftersom det låg stockar över öppningen. Så satt hon på huk eller med korslagda ben i tolv dygn på den där mattan. Mitt i vintern! Rozita delgavs aldrig någon anklagelse, fast man tog henne till förhör tre gånger. Unga officerare, som kunde ha varit hennes söner och som presenterade sig som medarbetare i FSB, satte på Rozita något som liknade ett par barnvantar med ett resårband emellan, med vars hjälp en naken elektrisk kabel kopplades till ena handens fingrar och en annan till den andra handen. Själva ledningarna drogs runt halssena och bakåt.

»Jag gallskrek när dom satte på strömmen. Men allt det andra stod jag ut med utan att knysta. Jag var rädd för att irritera dom ännu mer.«

FSB-männen sade: »Du dansar dåligt. Vi får öka strömstyrkan lite.« Det de kallade dans var konvulsionerna i Rozitas kropp.

»Och vad ville dom?«

»Dom frågade ingenting.«

Under tiden fick Rozitas släktingar genom mellanhänder i uppgift från samma officerare att leta fram pengar för att köpa henne fri. Man förklarade för dem att det var bråttom, för Rozita for illa av att sitta i hålet, kanske skulle hon inte klara sig. Först krävde militären en summa som byborna (det är nu allmänt brukligt att samla in pengar för friköp) insåg att de inte skulle kunna få ihop ens om de sålde hela byn. Militärerna visade sig vara förvånansvärt medgörliga och sänkte summan till en tiondel. Pengarna överlämnades och Rozita, som nätt och jämnt kunde röra benen och inte kunnat tvätta sig på hela tiden, befriades och fördes till regementsexpeditionen där hon föll i sina barns armar.

Andra bilden: svinuppfödare

På kasernområdet i utkanten av byn Chottuni i Vedenodistriktet, där 45:e luftburna och 119:e fallskärmsjägerregementet och enheter tillhörande inrikesministeriet, justitieministeriet och FSB är förlagda, finns det ett koncentrationsläger av kommersiell typ.

Befälhavaren för 45:e luftburna regementet Aleksej Romanov är en mycket intressant och viljestark man. Översten var med i Afghanistan och i det första tjetjenska kriget. Liksom flertalet officerare i det andra kriget svär han över det, tänker högt på sina barn som växer upp utan sin far och är beredd att genast avsluta detta krig som han är uppriktigt trött på. Men just då, i slutet av februari 2001, alldeles före Fosterlandsförsvarens dag, promenerade vi runt på förläggningen. Befälhavaren visade matsalen som var riktigt trevlig med tanke på de fältmässiga förhållandena. Han tog mig till förrådet som var fyllt av konserverat kött och all möjlig annan mat, vilket enligt honom helt utesluter att hans underlydande soldater ska behöva stjäla boskap från lokalbefolkningen.

Så kommer vi fram till det väsentligaste. Befälhavaren visar groparna, där man kastar tjetjener efter upprensningssaktioner. Översten är omtänksam: han håller mig under armen, så att jag inte ska ramla ner i den sex meter djupa gropen. Gropen ser ut precis så som många människor som har suttit där har beskrivit den: tre gånger tre meter, och ner i helvetet, som man inte kan se, slingrar sig ett rep som man ska ta sig upp för till förhör. Trots kylan luktar det på ett speciellt sätt från hålet. Här är det så bestämt; tjetjener måste uträtta sina behov direkt på marken under sig.

Översten berättar förvånande ting: En gång flögs själve befälhavaren för armégruppen, general Baranov, hit till regementet för att inspektera. Han fick se de tjetjener som anhållits och som då stod på fältet och beordrade att de skulle förvaras i hål som från början hade grävts för köksavfall. Sedan dess har det varit så. Han är mycket illa till mods över allt det som pågår: »Men vi sätter bara rebeller här.«

»Men varför släpper ni dom sedan? Om dom verkligen är rebeller?«

Översten pressar fram: »Du förstår ju själv hur det är ...«

Men det förstår jag verkligen inte.

Tredje bilden: i väntan på arrestering

En bastant 50-årig bergsbo, Vacha från byn Tovzeni, arbetade tidigare inom säkerhetsmilisen och som lärare vid den lokala skolan. Nu samlar han som frivillig in vittnesmål om de ryska truppernas grymheter och därför väntar han nu varje natt på att bli arresterad och hamna i sin »grop«.

Vacha vet svaret på frågan, det svar som översten inte lämnade. Han berättar synnerligen intressanta historier om det korta besök Basajev och hans brigad gjorde i deras by. Som alla invånare hoppades de att Basajev nu äntligen skulle arresteras. Basajev var utmattad, liksom alla hans män, och det enda som hade behövts var viljan att gripa dem. Men plötsligt förde man bort trupperna som dittills hållit en järnring runt byn och det skedde just när Basajev var på besök.

Sedan gav även han sig iväg. Så var det, vare sig ni tror det eller ej... Men så snart banditerna dragit sig längre upp i bergen började den federala militären gripa och tortera bybor som inte alls hade något att göra med banden, medan de lämnade de personer ifred, som verkligen hade del i blodsdåden. Alla vet ju allt om alla i byn.

Fjärde bilden: snygga stjärtar

Isa bor i Selmentauzen. I början på februari hamnade även han i koncentrationslägret i utkanten av Chottuni. Man fimpade cigaretter på hans kropp, drog ut naglarna och slog mot njurarna med vattenfyllda pepsiflaskor. Sedan kastades han i gropen som kallades »badkaret«. Den var fylld med vatten och sedan sex tjetjener kastats ner i gropen slängde man dit några rökgranater. Alla överlevde inte.

De lägre officerare som hade haft hand om de kollektiva förhören sade till tjetjenerna att de hade snygga stjärtar och våldtog dem. De tillade att de gjorde det eftersom »era tjejer inte vill göra det med oss«. De överlevande tjetjenerna säger nu att det är deras livsuppgift att hämnas för de »snygga stjärterna«.

Isa har inte heller hämtat sig från chocken, det märks. Liksom Rozita blev han friköpt; hela Selmentauzen samlade in pengar. Men först hånade soldaterna av hjärtans lust de släktingar som hade samlats vid regimentsexpeditionen i hopp om att få klarhet i sina anhörigas öde.

Det löpande band av plundring och utpressning som går under beteckningen »avslöjande av banditer« snurrar utan avbrott i Tjetjenien. Det andra kriget har bara bytt ut dem som utför dessa förbrytelser. Det som man sade att den »antiterroristiska operationen« riktade sig emot, otyglade människorov, slavhandel och friköp av gisslan, alla dessa metoder används nu av militären som blivit situationens nya herrar.

Vi sitter i Isas enda minimala rum, där det bara finns britsar och en ugn. Familjen är mycket fattig och Isas fyraåriga dotter stirrar hela tiden skräckslagen på mig.

Isas hustru förklarar: »Hon ser att ni inte är en av oss, att ni har samma färg som dom som slog hennes far och som hon sedan såg föra bort honom.«

Femte bilden: testat på mig själv

Bara två minuter efter att jag skilts från befälhavaren för 45:e luftburna regementet greps jag.

Till att börja med beordrades jag att stå i över en timme mitt på fältet som vi passerat. Sedan körde det fram en pansarbil med beväpnade soldater och en löjtnant med pervers utstrålning. De grep mig, slog mig med gevärskolvorna och förde iväg mig. »Dina dokument är förfalskade, din Jastrzjembskij är Basajevs medlöpare och du är en rebell«, förklarade man.

Sedan följde många timmars förhör. Unga officerare avlöste varandra, presenterade sig inte, påminde bara i insinuant ton om att de var från FSB och att de bara lydte order från Putin. Nu var det slut på friheten: att ringa och gå omkring var förbjudet och jag måste lägga alla mina tillhörigheter på bordet. De vidrigaste detaljerna i förhören föredrar jag att utelämna eftersom de var så oanständiga. Men just dessa detaljer blev den slutgiltiga bekräftelsen på att allt som man berättat för mig om misshandel och tortyr vid 45:e regementet var sant.

Tidvis anslöt sig en äldre officer, en överstelöjtnant med mörkhyllt ansikte och mörka, uttryckslösa, utstående ögon, till de unga nitiska. Han skickade ut de yngre officerarna ur tältet, satte på vad han tyckte var stämningfull musik och gjorde anspelningar på en »gynnsam utgång« av fallet, om jag visade ett visst tillmötesgående.

I pauserna mellan överstelöjtnantens besök hånades jag av de yngre, som skickligt trampade på mina ömmaste tår: de betraktade fotografier-
na av mina barn och glömde inte att säga vad som kunde vara roligt att
göra med dem ... Så fortsatte det i ungefär tre timmar.

Efter att affärsmässigt ha tittat på klockan sade till sist den erfarne
överstelöjtnanten, som gång på gång slet upp skjortan över bröstet och
sade att han »göt sitt blod i Tjetjenien«: »Nu går vi. Jag tänker skjuta dig.«

Han förde ut mig ur tältet och det var redan kolsvart. Det finns inte
en ljusglimt på dessa platser. Vi gick en bit och överstelöjtnanten sade:
»Nu måste du ta betäckning, annars får du skylla dig själv.«

Alldeles intill oss flammade det upp av ojämnt smattrande eld, det
gnisslade, dundrade och dånade fruktansvärt. Det roade överstelöjtnan-
ten så enormt att jag förskräckt satte mig ned. Det visade sig att han fört
mig direkt till den avfyrningsramp för Grad-raketer, som just avlossade
en salva.

»Nå, låt oss fortsätta.«

Snart skymtade det i mörkret trappsteg som ledde nedåt.

»Det här är badet. Klä av dig.«

När han förstod att hans ord inte hade någon effekt blev han mycket
arg och upprepade att »en äkta överstelöjtnant öppnar sitt hjärta för dig
och du, din rebellskit, envisas fortfarande ...«

Ännu en officer anlände till badet och presenterade sig som FSB-are.
Överstelöjtnanten gjorde slut på samtalet: »Hon vill inte tvätta sig.«

FSB-officern ställde ner några buteljer med en smäll på bordet och
sade:

»Då ska jag ta hand om henne.«

De förde runt mig i det mörka lägret en gång till. Till sist beordrade
man mig att gå nedför en trappa, som ledde till den bunker som blev
min tillflykt ända till befrielsen den 22 februari. På bunkerns vägg häng-
de det en affisch som tillkännagav att 18 soldater i 119:e luftburna rege-
mentet belönats med rangen Rysslands hjälte.

Te hämtades någonstans ifrån. Jag tog en klunk och huvudet började
genast snurra, benen blev mjuka och jag måste be att få gå ut, jag blev
mycket illamående. Till toaletten? ... Det gick för sig, men bara med
sällskap.

»Du tänker gå och spola ner mikrofonerna som du har på kroppen i toaletten«, förklarade man.

Jag krävde att man skulle tala om vad jag var anklagad för, upprätta ett protokoll och överföra mig till ett fängelse, så att mina anhöriga åtminstone skulle kunna komma med en tandborste ... »Nej! Du är rebell-soldat! Vill du se groparna? Din skit! Ditt kräk! Basajev har betalat Jastrzjembskij för dig, sedan har Jastrzjembskij betalat din chefredaktör och han har skickat dig hit ...«

På morgonen den 22 februari kom en officer in i bunkern och sade att han skulle följa mig till Chankala och att han hade alla mina dokument och saker, som skulle »överlämnas till FSB«. Vid helikoptern stod samme överstelöjtnant och tog avsked med orden: »Jag skulle ha skjutit dig om jag hade fått min vilja fram.«

När helikoptern tog mark i Chankala rusade några militärer direkt fram till luckan och släpade bort mig från min ledsagare. Officerarna visade sig vara medarbetare till militäråklagaren i Groznyj och jag är dem ytterst tacksam. Om inte de ingripit skulle jag på nytt ha hamnat under övervakning av den ordinarie FSB-officern, som förstört sin psykiska hälsa på den »antiterroristiska operationen«. På åklagarämbetet förklarade jag hur allt låg till och min följeslagare utfrågades också. Det visade sig att man hade stulit alla mina tillhörigheter utom mitt ackrediteringsbevis nr 1258. Min följeslagare hade varken några tillhörigheter, inspelade ljudkassetter eller filmrullar med sig.